

Çeviri

Emre Adıgüzel

Tehlike Üzerine*

Ernst Jünger

Eşiğini geçtiğimiz bu devrin göstergelerinden biri, ‘tehlikeli olanın’ yaşam alanımıza yükselen bir dozda izinsizce girişidir. Bu olgunun ardında gizlenen şey bir tesadüf değil; içsel ve dışsal dünyanın kapsayıcı bir dönüşümüdür.

Bunu, ardımızda kalan burjuva devrinde güvenlik kavramına ne önemli bir rol yüklendiğini hatırladığımızda, daha iyi anlarız. Güvenliği en yüksek değer olarak görmek ve yaşamını buna göre idame ettirmek belki de burjuvanın en belirgin özelliğidir. Onun düzenlemeleri ve kurduğu sistem; yaşam sahalarını, ufukta beliren küçücük bir bulutun daha gökyüzünü karartmaya yeltenmesinden önce, tehlikeye karşı kendini izole edecek şekilde tasarlanmıştır. Ama yine de tehlike hep kapıdadır; düzenin kendini çevrelediği bentleri kırıp geçmenin yollarını kararlılıkla arar.

* Metnin orijinali “Über die Gefahr”, *Der Gefährliche Augenblick* içinde. Berlin: Junker und Dünhaupt Verlag, 1931. s. 11-16.

Burjuvanın tehlikeye karşı sahip olduğu tavrın tuhafılığı, tehlikeyi düzene karşı anlaşılabilir bir karşı koyuş olarak görmesinde yani onu anlamsız bulmasında yatar. Bu kavrayışıyla kendini tehlikeye mağrur ya da aşağılık bir ilişkisi olan diğer figürlerden, söz gelimi savaşıcıdan, sanatçıdan ve suçludan ayrı tutar. Böylece bir savaşçının gözünde muharebe, yüksek bir düzen içinde kendini gerçekleştiren bir süreçtir; ozan için trajik bir çatışma, hayatın derin anlamının bariz bir biçimde kavranacağı bir durumdur ve bir haydut için yanan ya da ayaklanma içindeki bir şehir, faaliyet imkânı yükselmiş bir sahadır. İnançlı insan için de burjuvanın değerlerinin geçerliliği aynı şekilde azdır; çünkü tanrılar, alevlerin tüketmediği yanan çalılar gibi unsurların içinde belirirler. Kader, fani kişiyi, felaketler ve tehlikeler aracılığı ile ulvi bir düzenin kendinden üstün çehresine bağlar.

Burjuvanın, güvenliği temin altına alan en yüksek güç olarak gördüğü şey akıldır. Aklın merkezine ne kadar yakın bulunursa, tehlikenin barındığı karanlık gölgeler bir o kadar çözümlenir. İlerlemenin ulaşabileceği en ideal durum; tehlikenin kaynağını sadece azaltabilmeyi değil tamamen kurutabilmeyi de sağlayacak aklın hâkim olduğu bir dünya düzeninde bulunur. Aklın ışığı altında tehlike anlamsız olarak görünür ve gerçeklik üzerindeki iddialarından el çeker. Bu dünyada her şey tehlikenin anlamsız olarak görülmesine bağlıdır. Öyleyse üstesinden gelindiği anda tehlike aklın aynasında bir hata olarak belirir.

Bu durum, burjuva dünyasının entelektüel ve olgusal düzenlemeleri içinde her alanda, ayrıntılı olarak gösterilebilir. En belirgin olarak hiyerarşiye dayanan devleti eşitlik temel prensibine dayanan, aklın edimi yoluyla kurulmuş olan toplum olarak görme çabasında açığa çıkar. Sadece iç ve dış politikanın değil aynı zamanda özel yaşamın da riskinin eşit bir biçimde dağıtılarak aklın emrine verileceği kapsamlı bir sigorta sisteminin kurulmak istenmesinde kendini gösterir. Dahası, insanın yaşamını bir neden-sonuç dizisi olarak görme; böylelikle kestirilmez bir halden kestirilebilir bir hale geçirme, yani bilincin egemen olduğu bir alana dâhil etme yolunda pek çok dallanıp budaklanmış çaba içinde kendini gösterir.

Bu anlamda burjuvanın asıl derdi, hayatın, tehlikenin esas anası kadere karşı dayanıklılığını arttırmak, sonra da onu türlü türlü ekonomik ya da insani çözümlere konu etmek gibi görünür. İster sanatsal, ister bilimsel, ister politik doğaya ilişkin tüm güncel sorular aynı kapıya çıkar: çatışmanın kaçınılmazlığına. Çatışma yine de ortaya çıkarsa – öyle ya savaşın ya da suçun kalıcı olduğu gerçeğine kafa çevirmek olmaz, iş o zaman bunun tekrarının

eğitim ya da aydınlanma ile önlenilecek bir hata olduğunu kanıtlanmaya kalır. Bu hataların ortaya çıkmasının tek nedeni, sonuçları yerkürenin halklarını bir birliğe; hem de temelden iyi, temelden akla dayalı, dolayısıyla temelden güvenli bir insanlığa dönüştürecek şu büyük hesabın faktörlerinin genele yayılan bir bilgiye dönüşmemesidir. Bu görüşlerin ikna ediciliğine olan inancın nedenlerinden biri aydınlanmanın kendine verili güçleri gözünde büyütme eğilimidir.

Bu değerlendirmenin karşısındaki en iyi itirazlardan biri böylesi bir hayatın tahammül edilmez derecede sıkıcı olacağıdır. Bu itiraz asla saf teorik bir doğaya sahip değildir; aksine, gecelerin sisli karanlığında baba evini terk edip Amerika'ya, denizlere ya da Fransız yabancı lejyonlarına tehlike aramaya giden gençler tarafından pratikte ortaya konmuştur. Tehlikenin uzaklara "Türkiye'de bir yerlere," karabiberin yetiştiği topraklara ya da burjuvanın kendi standartlarına uymadığı için hayıflandığı kimselerin yurduna yakıştırılması, burjuva değerlerinin ne denli hâkim olduğunun göstergesidir. Tehlikeye ilişkin değerler tamamen ortadan kaybolamaz, her zaman varlığını koruduğundan dolayı değil; insan yüreği sadece güvenliğe değil tehlikeye de muhtaç olduğu için. Ancak tehlike arzusu burjuva toplumunda sadece protesto olarak kendini açığa vurur, elbette sadece romantik bir protesto türü olarak. Burjuva maceraperest kalbi tehlikenin var olmadığına ikna etmeyi neredeyse başarmıştır. Böylece kendi üstün dilini nadiren kullanmaya cesaret eden figürlerin, sözgelimi kendini albatrosla kıyaslayan şairin varlığı mümkün hale gelir. Oysa Albatrosun kudretli kanatları, yabancı ve rüzgarsız bir çevrede can sıkıntısından doğan bir merakın nesnesi olmaktan başka bir şey değildir. Ya da sıradan bir esnafın hayatı içini iğrenme duygusuyla doldurduğu için iki yakası bir araya gelmez doğuştan savaşçının varlığı... Bu konuda sayısız örnek, bu büyük güvenlik çağında işe yarar her hayatın tuhaf ülkelerle, esrimeyle ve ölümle anılan uzaklar için yollara koyulacağını gösterir.

Dünya Savaşı bu anlamda burjuva çağının kalın kırmızı çizgisi olarak ortaya çıkar. Savaşı coşkulu bir sevinçle karşılayan gönüllülerin ruh hali, ya vatanseverce bir hatayla ya da sakıncalı bir macera arzusu gibi yutturuldu, daha doğrusu bu yolla onun geçerliliğinin ortadan kaldırılabileceğine inanıldı. Oysa temelde bu coşku burjuva dünyasının değerlerine karşı olan devrimci bir protestoydu. Bu coşku, kaderin, en yüce gücün dışavurumu olarak kabul edilmesiydi. Bu coşkunun içinde yüce ruhlar tarafından kehanet edilen tüm değerlerin bir değişimi vuku buldu: kaderi aklın emrine vermenin yollarını arayan bir çağ, akli kaderin bir hizmetçisi gibi gören bir diğeri takip

etmişti. Bu andan sonra tehlike artık romantik bir muhalefetin amacı olmaktan çıkmış, hakikate dönüşmüştü. Bu noktadan itibaren burjuvanın görevi, bir kez daha bu hakikatten kaçıp güvenlik ütopyasına sığınmaktı. Bu andan itibaren "barış ve düzen" sözcükleri, daha zayıf bir moralin sığındığı bir parolaya dönüştü.

Bu öyle bir savaştı ki sadece milletleri değil, iki çağı da karşı karşıya getirmişti. Bu nedenle memleketimiz Almanya'da hem muzafferleri hem mağlupları bulmak mümkündür. Zaferi elde edenler semenderler gibi tehlikenin tedrisatından geçenler olmuştur. Hayatın düzenini güvenliğin değil, tehlikenin belirlediği bir zamanda sadece bunlar ayakta kalacaktır.

Tam da bu nedenle düzenin tamamlamak zorunda olduğu görevler, eskisine kıyasla çok daha kapsamlı hale gelmiştir; çünkü bu görevler, tehlikenin istisna olmaktan çıkıp sürekli var olduğu bir dönemde yerine getirilmek durumundadır. Buna örnek olarak, sivil memurlar olmaktan çıkıp daha şimdiden askeri bir birlik görünümüne bürünen polis gücü verilebilir. Aynı şekilde bütün büyük partiler, fikir mücadelesinin sadece oyla ve programlarla değil; bu programları desteklemek için yürüyüşe geçebilecek yüzlerce ateşli yandaşın kararlılığı tarafından belirlendiğini ifade eden iktidar araçlarını benimsemeye kendilerini mecbur görürler. Bunun gibi olgular hiçbir şekilde izole edilmemeli, sadece politik iklimdeki geçici ya da kalıcı değişimler gibi görülmemelidir. Dahası, tehlikeye yönelik eğilim entelektüel uğraşlarla göz ardı edilemez: Yeni bir tür volkan ruhunun iş başında olduğu besbellidir. Modern atom teorisi, Buzul evren yaratılış kuramı,¹ zoolojiye mutasyon kavramının girişi gibi fenomenlerin hepsi, gerçeklik iddiaları bir yana, ruhun ne büyük bir güçle patlayıcı olaylara katılmaya başladığını açıkça gösterir. İcatlar tarihi de daha önce hiç olmadığı kadar açık bir şekilde şu soruyu ortaya atar: teknikte gizli nihai hedef mutlak bir konfor uzamı mıdır yoksa mutlak bir tehlike uzamı mı? Savaşta doğrudan ya da dolaylı olarak tehlikeli işlevleri yerine getirmeyen bir makine, bir bilim dalı yoktur. Üstelik bu durumdan bağımsız olarak araba motoru gibi icatlar şimdiden en kanlı savaştan daha büyük kayıplara yol açmıştır.

Kendimizi içinde bulduğumuz ve her geçen gün biraz daha derinine indiğimiz çağı asıl tanımlayan şey tehlike ve düzen arasında var olan sıkı ilişkidir. Şöyle de ifade edilebilir: Tehlike, düzenimizin diğer yüzünden başka bir şey olarak görünmemektedir. Tüm bunlar, atom hakkındaki görüşlerimizle, onun hem hareket ettiğine hem de sabit olduğuna dair kavrayışımızla örtüşür. Bunun ardında saklanan sır, doğaya yeni ve farklı bir dönüştür. Hem

medeni hem de barbar olduğumuz, bilincimizin keskinliğini kaybetmeksizin ilkel olana yaklaştığımız gerçeğidir. Yani tehlikenin hayatımıza girmek için kullandığı patikanın iki boyutu vardır. Tehlike ilkin, doğanın daha çok ölüm kalım mücadelesi demek olduğu uzak bir ülkeden hayatımıza girmişti. Oysa artık “sadece Güney Amerika’da olabilecek” şeyler, bize alışıldık geliyor. Buradaki fark, tehlikenin romantik bir boyuttan çıkıp bu yolla gerçeğe dönüşmesidir. Öte yandan, artık tehlikeyi yeni haliyle bütün yerküreye gönderiyoruz.

Tehlikenin bu yeni imgesi, ilkel olaylarla bilinç arasında kurulagelen en sıkı bağlantıda ortaya çıkar. İlkel olan ezeldir: insanlar kendilerini bugün de, her zaman olduğu gibi, nesnelere, hayvanlarla ya da diğer insanlarla tutkulu bir mücadele içinde bulmuşlardır. Zamanımıza özgü olan ise tüm bunların en keskin bilincin tanıklığında meydana gelmesidir. Bu durum kendini özellikle bilincin en kuvvetli hizmetçisi olan makinenin daimi var oluşu içinde gösterir. Bu nedenle insanın, denizin ilkel doğasıyla sürdürdüğü ezeli mücadelesi, son derece karmaşık mekanik bir düzeneğin zamansal biçimi içinde kendini var eder. Bu nedenle muharebe, zırhlı motorların denizde, karada, havada çarpışan insanları oradan oraya götürdüğü bir süreç gibi görünür. Bu nedenle gazetelerimizi dolduran sıradan kaza haberleri bile teknolojik bir tür felaket olarak ortaya çıkar.

Bunların ötesinde aynı anda hem sıkıcı hem tehlikeli dünyamızın mucizesi, tehlikenin kendini gösterdiği anların kayıtlarıdır. İnsan bilinci tarafından yapılmadığı zamanlarda makineler tarafından yapılan kayıtlar. Herhangi bir yerdeki herhangi bir olayın istenildiğinde görülür ve işitilir kılınacağını öngörmek için kâhin olmak gerekmez. Bugün bile uygarlığın yapay gözü olan fotoğraf merceğinin üzerine doğrultulmadığı, insanlar için önemli olan bir gelişme neredeyse yok gibidir. Bunun sonucu, insanlığın tehlikeyle olan yeni ilişkisinin olağanüstü derecede görünür olduğu şeytansı bir kesinlikteki resimlerdir. Bu meselenin yeni gereçlerin tuhaflığından çok, teknolojik gereçleri kullanan yeni bir üsluba ilişkin olduğu anlaşılmalıdır. Bu değişim, lisan gibi uzun süredir elimizin altında olan gereçlerdeki eşzamanlı değişim araştırıldığında aydınlatıcı olabilir. Bu çağ bildik anlamıyla edebiyat alanında eskiye oranla daha az üretken olsa da, asıl mahareti nesnel deneyim raporları üretme konusunda gösterir. Çağımız insan ihtiyaçlarıyla biçimlenir. Bu durum başka pek çok şeyle birlikte savaş edebiyatının gösterdiği başarıyı da açıklar. Şimdiden burjuva çağının lisanı altında yavaş yavaş görünür hale gelmeye başlayan yeni bir tarz dile sahibiz. Ancak bu durum, tarzımızın geneli için geçerlidir. Bu yeni tarz, bize otomobilin uzun bir süre at arabası formunda üre-

tilmiş olduğunu ya da burjuva toplumunun yüzeyi altında uzun zamandır başka türlü bir toplumun yerleşmekte olduğunu hatırlatır. Yüksek enflasyon dönemlerinde bir süre kurun değiştiğinin farkına varmadan aynı bozuklukları harcar gibiyiz.

Bu anlamda çoktan beridir yeni, çok daha tehlikeli topraklara hem de bilincine varmadan derinlemesine daldığımız söylenebilir.

Not

- 1 Hanns Hörbiger tarafından 1913'te açıklanan evrenin büyük bölümünün buzdan ve metalden oluştuğu tezi. (Ç.N.)